

Hildegard von Bingen (1098-1171): vrouw voor een nieuw millennium

Enthousiast en wijs; liefhebben, bloeien en zingen

(Hildegarde Vansintjan,
Filosofenfontein 16 januari 2018)

Hoe zou ik niet kunnen spreken over Hildegard von Bingen? Ik draag immers haar naam. Mijn moeder gaf me deze uitzonderlijke vrouw als een lichtbaken mee. Daarom draag ik deze lezing op aan mijn moeder Joséphine Verhasselt, die in 1986 al van ons is heengegaan.

INHOUD

1. Enthousiast symboliseren
2. [Een uitzonderlijk mooi meisje](#)
3. [Een vrouw van en voor een nieuw millennium voor Kerk en Wereld](#)
4. [Een liefde die vleugels heeft en geeft](#)
5. [De wetten van de natuur zien in de natuur en niet in de bijbel](#)
6. [Wat is dat schouwen van Hildegard?](#)
7. [Visoenen van Sofia, de vrouwelijke goddelijke wijsheid](#)
8. [Profetes, ondernemer, netwerker en diplomate](#)
9. [De symboliek van het Groene en een theologie van groeien en bloeien.](#)

1. Enthousiast symboliseren

Hildegard von Bingen leefde en schreef symboliserend, alles samenbrengend, vanuit een wijs enthousiasme en vervuld van de liefdevolle, wijze, barmhartige God.

Ter illustratie:

*God (...), die alles wat voordien is gezegd, geschapen had,¹
is het al-enige leven,
waaruit al het leven ademt (unica vita est, ex qua omnis vita spirat),
zoals ook de zonnestraal stamt van de zon stamt,
Hij is het vuur,
Waarvan elk ander vuur,
Dat naar de zaligheid kijkt (qui ad beatitudinem respicit),
aangestoken wordt,
zoals vonken uit het vuur springen (...)
Hoe is dat te verstaan?
God is alleen, door zichzelf en in zichzelf (Deus solus et per semetipsum et in semetipso est).
Hij heeft van niemand anders het zijn ontvangen,
Maar elk ander schepsel heeft het bestaan van hem gekregen (...).²
Dan schiep God in het Licht van zijn kracht de mens
En zette hem in het ondoofbare licht van het paradijs...
Daarna begon de mens in de schepping creatief bezig te zijn (...)
God is (...) het levendige Licht.
Van hem uit stralen alle lichten.
Daardoor blijft ook de mens door Hem een Licht dat leven geeft. (vitale lumen)
De mens zelf is immers ook Vuur (...)*

¹ Dit zijn eigen voorlopige vertalingen op basis van Duitse vertalingen van de Latijnse tekst; af en toe werden ook Nederlandse vertalingen onder ogen genomen.

² *Liber Divinorum Operum*, V, *Welt und Mensch*, 200, nr. 14 of I van het 2^{de} boek, *Das Wirken Gottes, Liber Divinorum Operum*, Herausgegeben van der Abte St.Hildegard Eibingend, 2013, Neuübersetzung aus dem Lateinischen von Mechtild Heieck, nr. 14, 231-232.

*Want God die in wezen Licht en Vuur is,
Maakt de mens levendig door de ziel
En beweeglijk door het verstand.
Zo schiep hij de hele wereld,
De woning van de mensen,
Door de klank van het Woord.
Zo werkt ook de mens met al dit,
Vermits God hem in alles volkomen maakte.³*

*(in sonu verbi)
(cum omnibus his operatur)*

2. Een uitzonderlijk mooi meisje

Hildegard had visioenen van kindsbeen af. Ze wordt vergezeld van het beeld van het jonge meisje, beeld ook van de liefde en van God.

Ter illustratie:

In een brief beschrijft Hildegard een prachtig visioen in van een jong meisje:

*In een waar geestelijk schouwen,
met wakker lichaam,
zag ik een uitzonderlijk mooi meisje.
Het straalde met een gezicht in zo'n helder blitsend licht,
dat ik er niet helemaal in kon kijken.
Het droeg een mantel,
wit als sneeuw en stralender dan de sterren.
Het had schoenen met zuiver goud bekleed.
Het hield zon en maan in de rechter hand en omsloot ze liefdevol.⁴
Op haar borst stond een ivoren tafel,
waarop een saffierblauwe gestalte verscheen.
En de hele schepping noemde dit meisje "heerseres".
En het sprak tot de gestalte,
die op haar borst verscheen:
"Bij u is de heerschappij op de dag van uw kracht,
in de glans van de heiligen.
Uit de schoot heb ik u gebaar,
voor de morgenster."⁵*

De hele schepping noemt het meisje heerseres, want ze is uit haar voortgekomen, want de Liefde was de eerste. Zij schiep alles. Ook uit liefde nam God de menselijke gestalte aan.

Het zou niet betamelijk zijn, dat de Liefde vleugels zou ontberen. Want als het geschapene in het begin het al omcirkelde, zodat het in deze drang vliegen wou en viel, hebben de vleugels van de Liefde het omhoog getild. Dat was de heilige deemoed. Toen immers dit verschrikkelijk streven Adam ter aarde sloeg, heeft God ervoor gezorgd, dat hij in zijn val niet helemaal ten gronde ging, dat hij eerder door de heilige menswording verlost werd. Deze vleugels hadden een grote macht, omdat de

³ Id. 201-202 en 232-233.

⁴ Dit beeld doet denken aan de openbaring, eerste hoofdstuk.

⁵ Hildegard von Bingen, *Briefwechsel, ... übersetzt ... von Adelgundis Führkötter osb* (Salzburg 1963), 140ff; zie ook Sudbrack, 21ff.; De abt van het in 1127 gestichte klooster van de Cisterciënzers te Ebrach, abt Adam, een vriend van Bernardus van Clervaux, heeft moeite met zijn monniken en vraagt Hildegard om raad. Het moet in de tweede helft van de jaren 1150 geweest zijn (1161 sterft de abt). Hildegard antwoordt met een visioen.

deemoed de verloren gegane mens optilde. Dit gebeurde door de menselijkheid van het Verlosser. De Liefde heeft de mens geschapen, de deemoed heeft hem verlost.

Het is die Liefde die ze dan in verschillende beelden nog zal toelichten:

De hoop is zoals het oog van de liefde, de liefde tot het hemelse haar houvast. Het geloof is als het oog van de deemoed, de gehoorzaamheid haar hart, de verachting van het kwade haar houvast. De Liefde was er in alle eeuwigheid en heeft in het begin alle heiligheid van alle schepselen zonder enige toevoeging van het kwade voortgebracht. Ook Adam en Eva heeft ze uit de reine natuur van de aarde gemaakt. En zoals deze twee alle mensenkinderen voortbrachten, zo brengen ook deze beide goddelijke krachten alle deugden voort.

3. Hildegard von Bingen: een vrouw van en voor een nieuw millennium voor Kerk en Wereld (zie ook tijdslijn)⁶

Hildegard leefde voortdurend in onzekerheid, haar enig houvast vond ze in God. Ze was niet geletterd als vrouw maar wel onderwezen. Ze kreeg geen opleiding maar werd toch aanzien als profetes. Ze was zwak en sterk in God.

4. Een liefde die vleugels heeft en geeft

Hildegard is vervuld van een liefhebbende God; haar beelden stralen vrouwelijke tederheid, moederlijke zorg en een aanstekelijke passie uit. Dit wordt duidelijk in de commentaar die ze zelf geeft bij het visioen van het uitzonderlijke mooie meisje.

Het meisje is de Liefde. In de eeuwigheid heeft ze haar tent, want wanneer God de wereld wou scheppen heeft hij zich in de tederste liefde naar haar neder gewend. (...)

Al het nodige voorzag hij, zoals een Vader het erfdeel van zijn zoon voorbereidt, en hij deed zo zijn werk in gloeiende liefdesijver.

Toen erkende de schepping – in alle wijzen en vormen – zijn Schepper.

Want de Liefde was in het begin de oergrond van de schepping,

Toen God sprak: “Het worde.” En het werd.

Als in een ogenblik werd de hele schepping gevormd.

Het meisje straalt in zo’n heldere bliksemschichten van zijn gelaat,

Dat je er niet helemaal in kan kijken.

Want het stelt de vrees des Heren voor (...)

Dat de sterfelijke mens er niet tot het laatste kan in doordringen.

Het draagt een mantel, witter als sneeuw en helder dan de sterren.

Want zonder bedrog in stralend witte onschuld omvangt de liefde alles (...) met lichtgevende werken.

Het meisje is bekleed met schoenen uit het reinste goud,

want de liefde wandelt op wegen,

die God als de beste heeft uitgekozen.

Zon en maan houdt het in zijn rechterhand en omvangt ze liefdevol,

Want Gods rechterhand omvat alle schepselen en is in het bijzonder uitgestrekt

⁶ Zie o.m.: Barbara Beuys, *Denn ich bin krank vor Liebe. Das Leben der Heiligen Hildegard von Bingen*, (Berlin 2012); Otto Betz, *De inspirerende Hildegard van Bingen* (Zoetermeer 1998); Henri Boelaars, *Ariadnedraat van een monnik; Een hanve eeuw meditatieve omgang met Hildegard van Bingen* (Kampen 1997; *Daueraustellung Hildegard von Bingen, Leben und Werk*, www.bingen.be); De Vita van Hildegard, Ingeleid en vertaald door Tony Lindijer (Hilversum 2000); Adalgondis Fürkötter, *Hildegard von Bingen* (Salzburg 1972); Ety Mulder, *Hildegard. Een genie uit de Middeleeuwen* (Amsterdam 1998); Régine Pernoud, *Hildegarde de Bingen* (Paris 1994), Ingrid Riedel, *Hildegard von Bingen, Prophetin der kosmischen Weisheit (Kreuz 2014 (2)) (Profetes van de kosmische wijsheid* (Baarn 1996)); Hans Wilbrink, *Ootmoed, Leven en werk van Hildegard van Bingen* (Berne 2015).

Over de volkeren en de wereldrijken en alle goederen.

(...)

*Op de borst van het meisje van de liefde staat een ivoren tafel.
Want altijd al bloeide in Gods inzicht het "ongeschonden land",
De jonkvrouw Maria.*

En zo verschijnt op de tafel een saffierblauwe mens.

Want in de Liefde lichtte (...) Gods Zoon op.

*De hele schepping noemt het meisje Jonkvrouw,
want ze is uit haar voortgekomen,
want de Liefde was eerst.*

Zij schiep alles.

Daarop wijst ook de gestalte op haar borst.

Uit liefde voor de mensen nam God de menselijke gestalte aan.

Want toen de hele schepping naar het woord van God voleindigd werd,

Toen Hij sprak:

"Groei en vermenigvuldig u en vul de aarde!",

Zo daalde de gloed van de ware zon

als dauw in de schoot van de Jonkvrouw

En vormde uit haar vlees de mens,

Zoals de gloed ook uit het leem van de aarde Adam

tot vlees en bloed maakte.

De Jonkvrouw baarde hem in alle integriteit.

Het zou niet betamelijk zijn,

dat de Liefde vleugels zou ontberen.

Want als het geschapene in het begin het al omcirkelde,

zodat het in deze drang vliegen wou en viel,

hebben de vleugels van de Liefde het omhoog getild.

Dat was de heilige deemoed.

*Toen immers dit verschrikkelijke streven Adam ter aarde sloeg,
heeft God ervoor gezorgd,*

dat hij in zijn val niet helemaal ten gronde ging,

dat hij hem veeleer door de heilige menswording zou verlossen.

Deze vleugels hadden een grote macht,

omdat de deemoed de verloren gegane mens optilde.

Dit gebeurde door de menselijkheid van de Verlosser.

De Liefde heeft de mens geschapen,

de deemoed heeft hem verlost.

De hoop is als het oog van de liefde,

de liefde tot het hemelse haar houvast.

Het geloof is als het oog van de deemoed,

de gehoorzaamheid haar hart,

de verachting van het kwade haar houvast.

De Liefde was er in alle eeuwigheid en

heeft in het begin alle heiligheid van alle schepselen

zonder enige vermenging met het kwade voortgebracht.

Ook Adam en Eva heeft ze

uit de reine natuur van de aarde gemaakt.

En zoals deze twee alle mensenkinderen voortbrachten,

zo brengen ook deze beide goddelijke krachten alle deugden voort.
(...)

Hoed de juwelen van goud en kostbaar edelgesteente, die de Liefde en de Deemoed in u bezitten. (...) Geef om het volk. Dan zal je zoals de zon bestendig zijn.

5. De wetten van de natuur zien in de natuur en niet in de bijbel

Hildegard is wetenschappelijk – wat natuurkunde en geneeskunde betreft – mee met haar tijd en belichaamt zelfs de vernieuwingen in de 12de eeuw. Ze leidt de wetten van de natuur niet af uit de bijbel, maar beseft dat de natuur haar eigen wetten heeft: ze gaat ze bestuderen en beschrijven vanuit haar eigen ervaring en analyse. Door haar betrokkenheid op de natuur ontdekt Hildegard de kracht van de Viriditas, het groene, de groene levenskracht, die vanuit God mens en natuur leven geeft.

Ter illustratie:

In haar loflied op het Groene *O nobilissima viriditas*⁷ (*O, aller-edelst Groen*) (Lied 39), opgenomen in het hooglied van genade in het dertiende visioen van *Scivias*⁸

*O nobilissima viriditas, quae radicas in sole,
et quae in candida serenitate lucet in rota,
quam nulla terrena excellentia comprehendit,
tu circumdata es amplexibus divinorum misteriorum.
Tu rubes ut aurora,
et ardes ut solis flamma.*

O, aller-edelst groen,
*Je wortelt in de zon,
Je licht op in heldere lichtheid
Middenin het draaiende levensrad,
Dat aardse grootheid nooit zal begrijpen.
Omarmd ben je door goddelijke geheimen.
Je kleurt als het morgenrood
En brandt als de zonnegloed.*⁹

6. Wat is dat schouwen van Hildegard?

Hildegard begint haar visioenen op te schrijven wanneer ze 43 is. Ze begint dan aan haar eerste visioenenboek *Scivias, Ken de wegen*.

Hildegard geeft zelf uitleg bij haar visioenen die zowel visueel als auditief zijn: in visioenenboeken en in brieven.

Aanvang eerste visioen uit *Scivias*

*En zie!
Op mijn 43^{ste} schouwde ik een hemels gezicht.
Bevend en met grote vrees strekte zich mijn geest er naar toe.
Ik zag een zeer grote glans.
Een hemelse stem weerklink er uit.*

⁷ Zie de uitvoeringen van La Reverdie, Catherine Schroeder, Steve Wishart, Barbara Thornton, Sequentia e.a.

⁸ *Wisse die Wege*, 357.

⁹ Eigen vertaling op basis van *Wisse die Wege*, 357, Pot 49, Riedel 153-4, en Schroeder.

*Ze sprak tot mij:
"Gebrekkige mens, as van as,
Modder van modder,
Zeg en schrijf,
Wat je ziet en hoort!
Maar omdat je schuchter bent om te spreken,
Eenvoudig in de exegese en ongeletterd,
Om het geschouwde te beschrijven,
Zeg en beschrijf het niet zoals mensen spreken, ,
Niet vanuit menselijk kennen
Of menselijk willen,
Maar vanuit de gave,
Die u vanuit die hemelse visioenen gegeven wordt:
Zo, zoals je het in God, wonderlijk, ziet en hoort.
Bericht ervan zoals een luisteraar,
Die de woorden van zijn meester hoort
En ze helemaal,
Zoals de meester het meent en wil,
Zoals hij het toont en voorschrijft,
Weergeeft.
(...)
Zeg, wat je ziet en hoort,
En schrijf het niet zoals het u
Of een of ander mens bevalt,
Maar schrijf het zoals Hij het wil,
Die alles weet, alles ziet en alles
Ordent in de verborgen diepten van zijn geheim raadsbesluit."*

*En opnieuw hoorde ik de stem van de hemel tot mij zeggen:
"Zo, doe deze wonderen kond!
En schrijf, dus onderricht, en spreek":*

*"In het jaar 1141 (...), als ik 42 jaar en 7 maanden oud was,
Kwam een vurig licht met bliksemschichten van de open hemel neer.
Het doorstroomde mijn hersens
en doorgloeide mijn hart en borst als een vlam,
die niet brandde maar verwarmde,
zoals de zon het voorwerp verwarmt,
waarop ze haar stralen legt.
Dan ontsloot zich plotseling de zin van de Schriften,
Van de psalmen, het evangelie en de overige katholieke boeken
Van het oude en het nieuwe testament.
(...)
De kracht en het mysterie van verborgen, wonderlijke visioenen
Ervaarde ik mysterieus in mijn binnenste vanaf mijn kinderjaren,
d.w.z. sinds mijn vijfde,
zoals ook nog vandaag.
Toch heb ik ervan aan niemand bericht,
Behalve aan enkelen,
Die zoals ik in het klooster leefden.
Ik dekke alles toe met zwijgen tot de tijd,*

*Dat God het door zijn genade
Wou openbaren.*

*De visioenen die ik schouw,
Ontvang ik niet in een droomtoestand,
Niet in de slaap of in waanzin,
Niet met de ogen van het lichaam
Of de oren van de uiterlijke mens
En niet op afgelegen plaatsen,
Maar wakend,
Bezonnen en met een heldere geest,
Met de ogen en oren van de innerlijke mens,
Op algemeen toegankelijke plaatsen,
Zoals God het wil.
Hoe dat gebeurt,
Is voor de mens van vlees en bloed
Moeilijk te verstaan.¹⁰*

De brief aan Wibert van Gembloers : wat is een visioen?

In de herfst van 1175 schrijft Hildegard Wibert van Gembloers een brief waarin ze zeer nauwkeurig en doelbewust haar visionaire ervaring beschrijft. *De woorden die ik uitspreek, zo schrijft zij, heb ik niet uit mezelf noch van een ander mens, maar ik spreek ze uit, zoals ik ze in een hemels visioen ontving.* Nergens anders schrijft ze over haar schouwen op zo'n persoonlijke en indrukwekkende manier.¹¹

...van kindsbeen af echter, toen mijn botten en mijn zenuwen en mijn aderen nog niet sterk waren, tot de huidige tijd, geniet ik voortdurend van het visioen dat in mijn geest gegeven is, terwijl ik toch al [meer dan] zeventig jaar ben.

En mijn geest stijgt in dit schouwen zelfs op , naar mate God dat wil, tot in de hoogte van het firmament en tot in de verscheidenheid van de verschillende luchtlagen en zij breidt zich uit over de verschillende mensen, ook al zijn zij in verre streken en plaatsen ver van mij verwijderd. En aangezien ik het op zo'n manier zie, daarom neem ik die dingen waar overeenkomstig de verscheidenheid van de wolken en van de andere schepsels.

Deze dingen zie ik echter niet met de uiterlijke ogen, noch hoor ik ze met de uiterlijke oren of in de fantasie van mijn hart. Ik ontvang ze ook niet door de bemiddeling van mijn vijf zintuigen, maar enkel in mijn ziel, met open lichamelijke ogen. Ik had daarbij nooit een extase die mij uitput, maar ik zie ze in wakkere toestand, dag en nacht.

Het licht dat ik zo zie, is niet ruimtelijk, maar stralender dan een wolk die de zon draagt; ik kan haar hoogte, lengte en breedte niet meten, en zij wordt mij de "schaduw van het Levende Licht" (umbra lucis viventis) genoemd en zoals de zon, de maan en de sterren in het water verschijnen, zo stralen de teksten, de woorden, de deugden en bepaalde daden van mensen voor mij in dat licht.

¹⁰ Hildegard von Bingen, *Wisse die Wege. Scivias*. Nach dem Originaltext des illuminierten Rupertsberger Kodes der Wiesbadener Landesbibliothek ins Deutsche übertragen und bearbeitet von Maura Böckeler, Chorfrau der Benediktinerinnen-Abtei St. Hildegard zu Eibingen (Salzburg 1975 (6)), 89.

¹¹ Hildegard von Bingen. *Briefwechsel, ... übersetzt ...* von Adelgundis Führkötter osb (Salzburg 1963), 223ff; ik baseer me voor de vertaling van de brief op de Nederlandse vertaling van fragmenten ervan van Hans Wilbrink, *Ootmoed. Leven en werk van Hildegard van Bingen* (Abdij van Berne 2015, tweede licht herziene druk), 220ff en de Duitse van Josef Sudbrack, *Hildegard von Bingen. Schau der kosmischen Ganzheit* (Würzburg 1995), 33ff.

Wat ik echter in zo'n visioen zal zien of leren, houd ik lange tijd in mijn gedachten, zo dat ik me herinner, wat ik zie en hoor.

En ik zie en hoor en weet tegelijkertijd en ik leer als het ware in één moment dat wat ik weet.

Wat ik echter niet schouw, dat weet ik niet, omdat ik niet geleerd ben. Ik ben slechts in het eenvoudige lezen van letters onderwezen, en wat ik schrijf, zie en hoor ik in een visioen, en ik gebruik geen andere woorden dan die ik hoor. Ik spreek ze uit in ongepolijst Latijn, zoals ik ze hoor in het visioen, omdat mij in het visioen niet geleerd wordt te schrijven zoals de filosofen schrijven. En de woorden van het visioen klinken niet zoals de woorden uit de mond van een mens klinken, maar als een flinkerende vlam en als een wolk die in de zuivere lucht voortbeweegt.

De vorm van dit licht kan ik op geen enkele manier herkennen, zoals ik ook de zon niet goed kan aanschouwen. In datzelfde licht zie ik niet vaak, maar soms, een ander licht, dat me als het "levendige Licht" (lux vivens) wordt aangeduid. Wanneer en hoe ik het zie, kan ik nog minder uitleggen. Maar terwijl ik het zie, wordt alle treurigheid en nood uit mijn herinnering weggenomen, zodat ik me als een eenvoudig jong meisje voel en niet als een oude vrouw.

En wat ik dan in het schouwen zie en hoor, put mijn ziel als uit een bron, toch blijft deze vol en onuitputtelijk. Mijn ziel mist op geen enkel moment dat licht waarover ik heb gesproken, dat de schaduw van het levendige licht wordt genoemd...

7. Visoenen van Sofia, de vrouwelijke goddelijke wijsheid

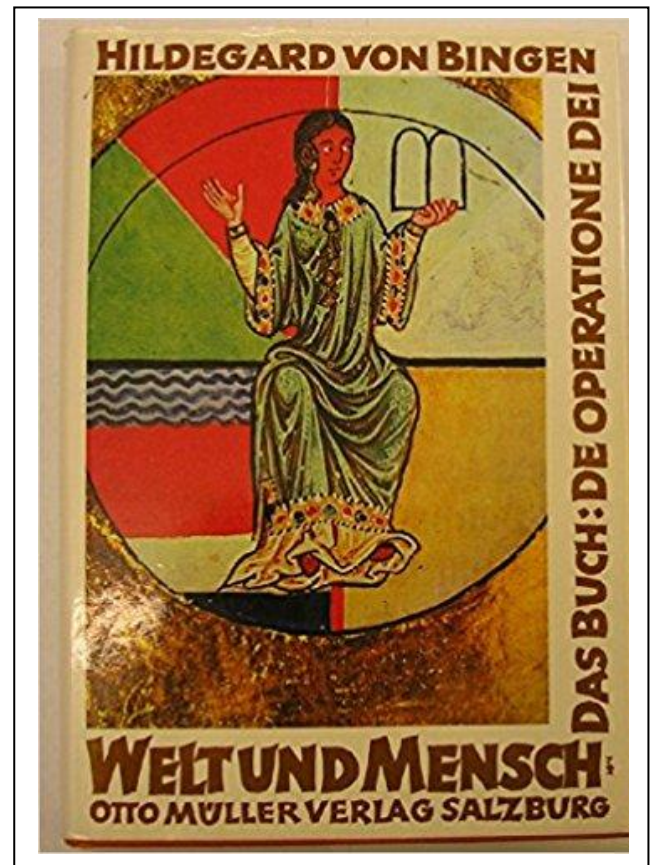
Hildegard schouwt de vrouwelijke, goddelijke wijsheid in Sofia. Zo bijvoorbeeld in het negende en het tiende visioen in haar laatste visioenenboek "De Operatione Dei"¹² (De werken van God).

Hildegard schrijft hierin één groot visioen neer dat ze kreeg op haar 65^{ste}. Ze schreef er zeven jaar aan.

De laatste verzen van het negende visioen uit *De Operatione Dei*

*God heeft in zijn wijsheid het firmament gevestigd
En het met de krachten van de sterren
Als met nagels vastgemaakt,
Zoals de mens zijn huis met nagels vastmaakt,
Zodat het niet in elkaar valt.
De sterren helpen de maan,
Die door de zon ontstoken wordt.
De afnemende maan laat haar licht
Op de sterren druppelen.*

*De wijsheid maakte de maan
Samen met de zon,
Volgens het oude raadsbesluit,
Vruchtbaar voor de mens,
De hele schepping,
Door de aarde te bevochtigen.
De zon symboliseert de godheid,
De maan de ontelbare generaties mensen.*



¹² Ik baseer me op de vertalingen in het Duits van Heinrich Schipperges, "Welt und Mensch. Das Buch: De Operatione Dei," (Salzburg 1965) en van Mechthild Heieck "Das Buch vom Wirken Gottes. Liber Divinorum Operum (tweede uitgave van 2013).

Samen zijn ze het sieraad van de wijsheid.

*Het firmament is de zetel van alle schoonheid,
Zoals ook de mens zijn zetel heeft,
Namelijk de aarde, die hem draagt.
Deze heeft God met alle sieraden getooid
Ter zijner lof,
Vandaar dat de schepping is als het kleed van de Wijsheid
Omdat het haar werken bedekt,
Zoals ook de mens bemerkt,
Dat hij een kleed draagt....*

*Alles wat de Wijsheid doet is zacht en mild,
Omdat ze haar kleed
In het bloed van het barmhartige lam wast,
Wanneer ze door vuil is bevuilt.*

*Daarom moet de Wijsheid worden geliefd
Meer dan alle schoonheid van de schepping.
Alle heilige zielen moeten haar beminnelijkheid erkennen,
Want ze kunnen nooit genoeg krijgen
van haar liefdevolle aanblik.*

De figuur van de wijsheid had Hildegard bij het begin van het visioen als volgt beschreven:

Daarop zag ik dicht bij de noordelijke hoek naar het oosten toe een gestalte. Haar gelaat en voeten straalden in zo'n glans, dat die glans op mijn gezicht terugslough. Ze droeg een kleed uit witte zijde en daaroverheen een tuniek in een groene kleur, die overal met parels was versierd. Aan de oren droeg ze oorhangers, op de borst een halssnoer, aan de armen armbanden; dat alles was als uit puur goud en met edelstenen versierd.

Ik geef hier de beschrijving van Sofia bij het begin van het tiende visioen¹³:

Daarop zag ik naast de berg, die ik zoals gezegd in het midden van de oostelijke streek opmerkte, een rad van een wonderbaarlijke omvang, dat geleek op een stralend witte wolk en naar het oosten gewend was. Een donkere lijn als de adem van een mens deelde het middendoor en wel van de linker naar de rechter kant. In het midden van het rad tekende zich boven deze lijn nog een andere lijn af, die roodachtig flikkerde als het morgenrood, die van de bovenste rand van het rad tot het midden van de vermelde lijn naar beneden kwam. Het bovenste deel van deze helft van het rad stuurde van links tot in het midden als het ware een groene kleur/glans uit. Van de rechter kant tot in het midden glansde een rode kleur en wel zo dat deze beide kleuren op gelijke vlakken verdeeld waren. De helft van het rad dat dwars onder/rechts van de vermelde lijn (in het midden) lag, vertoonde een vale/witachtige met zwart vermengde kleur.

En zie: midden in het rad zag ik op de vermelde lijn nogmaals de gestalte, die mij voordien als 'de liefde' (caritas) was aangeduid. Ze zat en verscheen in een andere opsmuk als ik haar voordien gezien had. Haar gelaat straalde als de zon, haar kleed glansde als purper, om haar hals had ze een gouden ketting, met edelstenen bezet, en ze droeg, die straalden als bliksemschichten.

¹³ Ik vertaal op basis van de Duitse vertaling van Heinrich Schipperges, *Welt und Mensch* (196) 281 en van Mechtild Heieck, *Das Buch vom Wirken Gottes*, (2013 tweede oplage), 339.

Voor het gelaat van deze gestalte zag ik een soort van stenen tafelen die oplichtten als kristal. En hierop stond geschreven: Een schone gestalte, glanzend als zilver, zal ik openbaren, want de godheid, die zonder aanvang is, straalt in grote helderheid. Alles echter, wat een aanvang heeft, is onzeker in zijn schrik en kan de geheimen van God niet volledig doorgronden.

En de gestalte keek naar de stenen tafelen. Daardoor begon de lijn, waarop ze zat te bewegen. En waar dan deze lijn van het rad met haar linker kant verbonden scheen, werd het buitenste deel van het rad even als water. Verder over het midden van de helft van het rad, die onder deze lijn getrokken werd, gloeiend rood en tenslotte helder en lichtend. Tenslotte werd ze onrustig en stormachtig en dit maal wel dicht bij het einde van die helft, waar de lijn van het rad uitkwam.

Wat ze ziet en wat de Stem zegt:

Ze ziet een rad ... Ze hoort dat *het rad op God wijst, die zonder aanvang en einde is, maar mild in zijn werken en bereid tot het Goede*. Hiermee onderscheidt Hildegard zich helemaal van een symboliek die God als oneindig voorstelt via een rad of wiel, ze voegt er onmiddellijk aan toe dat zijn oneindigheid zijn mildheid en goedheid niet in de weg staat.

Ze ziet een *donkere lijn, als de adem van de mens, deelt het in het midden door van links naar rechts*.

Ze hoort dat *God het tijdelijke van het eeuwige heeft afgescheiden*.

Ze ziet een *rode lijn van boven naar onder tot in het midden. Ze glanst zo rood als het morgenrood*.

Ze hoort dat het de *Goddelijke ordening is die op al het Goede is gericht en tot alle gerechtigheid bereid is*.

Hildegards visie was optimistisch: ze zag de *voleinding van de tijd als de overwinning van het goede*.

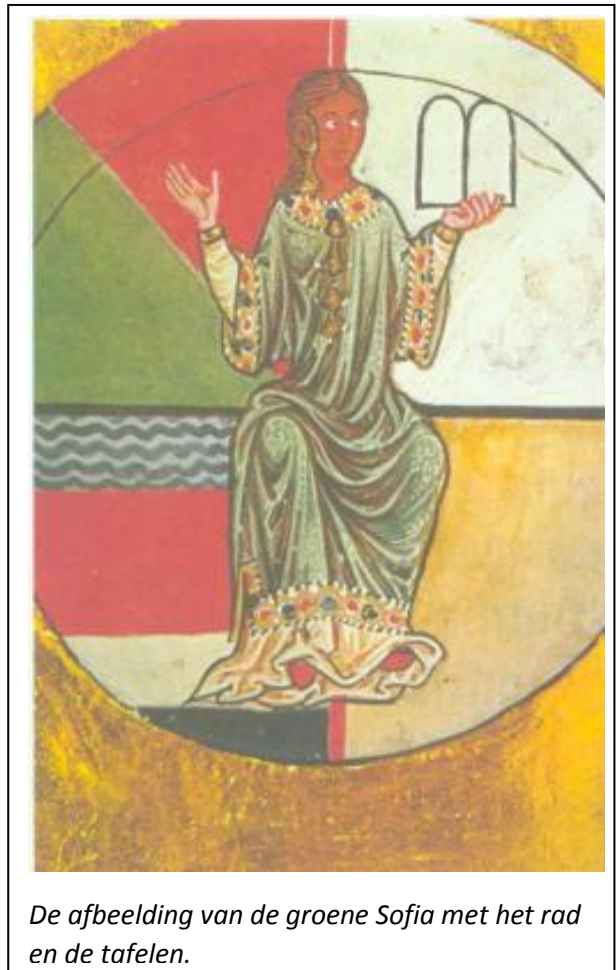
Ze ziet een *groene lijn die wijst op de creativiteit van het schepsel, dat voortkomt uit de groene levenskracht van de menselijke wil*.

Het *groene vlak in het bovenste deel dan*.

Ze hoort dat *God de schepselen, die hij van tevoren kende, wanneer hij ze naar voor laat treden om werkzaam te zijn, als het ware vasthoudt in hun viriditas zoals hij heeft gewild*.

Dat is een belangrijke passage en verdient enige toelichting. Viriditas is een kernwoord. Ik kom er nog op terug. Het is de alomvattende groenkracht, levenskracht, energie, die van God uitgaat en de hele kosmos en de mens doordringt en doet leven. Het is ook die kracht die de mens verbindt met God. Vandaar het vasthouden.

Ze ziet een rood vlak.



De afbeelding van de groene Sofia met het rad en de tafelen.

De Stem maakt duidelijk dat *God op het einde alles ten goede keert. De zielen van de gelovigen kennen dan een leven zonder last, moeite of gebrek.*

Ze ziet dat het rode en groene vlak gelijk zijn. *De eeuwigheid heeft geen begin maar ook geen einde. Begin en einde worden in een kring ingesloten.*

Ze ziet schuins onder deze vlakken een vlak dat wit (vaalwit) is en met zwart vermengd.

De Stem duidt dit als de vergankelijke tijd, de bleekheid duidend op de angsten en moeilijkheden en het zwart op de ellende.

Dan pas keert ze zich naar de vrouwelijke figuur die ze ziet. *Ze heeft andere sieraden dan voorheen (in het negende visioen) en dat betekent dat in de voleinding (dit visioen gaat over de eindtijd) is de vil van God met de liefde in rust verbonden, want de liefde vervult elke wil van God. Daarom is de liefde nu eens met dit dan weer met een ander kleed versierd. Haar gezicht straalt als de zon, haar kleed glanst als purper, om haar hals draagt ze een gouden ketting, met edelstenen bezet, en ze draagt schoenen, die stralen als bliksemschichten.*

Volgens de stem *straalt ze als de zon, terwijl ze de mens aanmaant elke intentie van zijn hart te richten op de ware zon.*

Haar kleed glanst als purper opdat de mens, die zich uit het hart van Gods barmhartigheid een kleed maakt, iedereen die hem erom vraagt, naar eigen vermogen ter hulp komt.

Verder: Ze ziet om haar hals een gouden ketting met edelstenen versierd.

De Stem: *Dit suggereert dat de mens zich het juk van de onderwerping oplegt en het smukt met zijn deugden, zodat hij zich in alles nederig toont en daardoor toont dat hij God waarlijk onderworpen is, zoals de Zoon van God zijn Vader gehoorzaamde tot de dood van het vlees.*

Ze ziet schoenen.

De stem opnieuw: *Ze draagt schoenen die flikkeren als bliksemstralen, opdat de wegen van de mens in het licht van de waarheid zouden liggen, de mens de sporen van Christus zou volgen en zo de anderen een betrouwbaar voorbeeld van rechtschapenheid zou geven.*

Hildegard ziet: *Voor het gezicht van deze gestalte verschenen stenen tafelen, die oplichtten als kristal.*

En hierop stond een opschrift dat niets wat een begin kent, helemaal begrijpen kan wat zonder begin is, namelijk de godheid.

En hoor wat Hildegard ziet:

En de gestalte keek naar de stenen tafelen. Daardoor begon de lijn, waarop ze zit, te bewegen.

Cfr. Uit het Boek Spreuken lezen.

*“Toen Hij de hemel op zijn plaats zette, was ik erbij,
toen Hij over de oceaan een boog trok,
toen Hij daarboven het machtige wolkengewelf zette,
toen hij de geweldige bronnen van de oceaan maakte,
toen Hij de zee haar grens gaf,
zodat het water zijn gebod niet overtrad,
toen hij de grondvesten der aarde bouwde.” (8,27-29)*

Pas als het rad in beweging komt, ziet Hildegard het onderste linkse vlak met de verschillende kleuren.

Ze ziet: een deel van het rad wordt even als water en dan... gloeiend rood en dan helder en lichtend, en tenslotte opnieuw als onrustig en stormachtig onweer...

De stem maakt duidelijk dat het water in verband te brengen is met de *zondvloed*, want als de eerste mens kinderen voortbracht, verzonken zijn nakomelingen meer en meer in het kwade.

Verderop in de tekst van Hildegard komt de verklaring waarop het na de zondvloed even oplicht om dan opnieuw in zwaarder weer terecht te komen.

De Stem zegt: *in de tijd van de zondvloed tot de menswording van Mijn Zoon ging mijn oordeel over in het rood van de gerechtigheid, omdat de mensen in de verschillende perioden na de zondvloed in hun daden de glans van godsvrucht toonden. Ze bouwden aan de gerechtigheid met Noach, Abraham, de wet van Mozes, de profetie van de profeten ... tot de volheid van de tijd, waarin God zijn Zoon zond, waarbij Hildegard verwijst naar de Galatenbrief (4,4). Hier gaat ze dan dieper op in.*

In de volheid van de tijd hebben de apostelen de nieuwe leer aangenomen en als het ware met staal gescherpt tot dit manhaftige tijdperk onder diabolische invloed overging in een verwijfde tijd.

Ze laat de Stem van de Gerechtigheid klinken:

De Gerechtigheid zelf, die zoals in de glans van de zon een stralend gezicht heeft, omdat ze altijd lichtend en standvastig voor God staat, roept met sterke stem de hemelse rechter aan en wijst erop dat hun kleren van heiligschennende mensen zijn bevlekt, want we zijn in de dagen van vrouwelijke zwakte en niet van mannelijke sterkte. Daardoor verslechteren alle kerkelijke instellingen, of het nu wereldlijke of geestelijke zijn. Ze staan er nu gans anders voor als in de tijd van de apostelen of de kerkvaders.

Mijn kroon is door het schisma ... verduisterd...enz .

8. Hildegard von Bingen: Profetes, ondernemer, netwerker en diplomate

Het tiende visioen eindigt met een analyse van de Kerk en de clerus uit haar tijd, die ze ook in scherpe bewoordingen bekritiseert. Ze trekt lijnen. Tussen Kerk en Staat bijvoorbeeld. Hildegard was niet alleen visionair en profetisch. Ze had ook een uitgebreid netwerk, een indrukwekkende correspondentie. Ze was ondernemend en bouwde haar eigen klooster. Ze was een diplomate, die zich ondanks tegenkanting wist te handhaven.

Ze laat de Stem van de Gerechtigheid klinken:

*De Gerechtigheid zelf,
die zoals in de glans van de zon
een stralend gezicht heeft,
omdat ze altijd lichtend
en standvastig voor God staat,
roept met sterke stem de hemelse rechter aan
en wijst erop dat hun kleren
door heiligschennende mensen zijn bevlekt,
want we zijn in de dagen van vrouwelijke zwakte
en niet van mannelijke sterkte.
Daardoor verslechteren alle kerkelijke instellingen,
of het nu wereldlijke of geestelijke zijn.
Ze staan er nu gans anders voor als in de tijd van de apostelen of de kerkvaders.*

*Diegenen die een leermeester en een roede nodig hebben, willen zelf leermeester zijn...
... mijn tuniek is door stof bevestigd... door die... die zich met hoeren vermaken... ze schudden
het stof niet af met berouw maar als wormen verwarmen ze zich in hun zonden... Ze zijn
blind, doof en stom.*

*Zij zullen zeggen tot elkaar: Hoelang nog zullen de verslindende wolven dulden en verdragen,
die arts moeten zijn en het niet zijn? Omdat ze de macht hebben te verbinden en te
ontbinden, vangen ze ons als wilde dieren...*

De hele kerk verwelkt door hen omdat ze niet verkondigen wat rechtvaardig is.

*Ze zijn kerkenrovers en verslinden in hun hebzucht wie ze kunnen. Met hun ambten maken ze
ons arm en behoeftig en ontwijden zichzelf en ook ons.*

*Ze [de leken] zullen zeggen dat ze niet willen dat zij [de clerus] met landgoed, gebied en
wapens over hen heersen. Past het dat zij die de tonsuur dragen met hun stola ... meer
soldaten zijn en meer wapens bezitten dan wij. Gaat het dat een man van de clerus soldaat is
en een soldaat clericus?*

*De hemelse Vader heeft alles zo geregeld dat ... de geestelijken dat zullen hebben wat hen
toekomt en de leken wat hen toekomt: de mantel de leken om hun wereldse zorgen en hun
kinderen die zich vermeerderen; de tuniek het geestelijke volk, opdat het voldoende zou
hebben aan voedsel en kleding, maar ook niet meer dan noodzakelijk.*

*Overal waar bij de geestelijken de mantel te samen met de tuniek wordt gevonden, moet hen
de mantel worden afgenomen en aan noodlijdenden gegeven...enz. ¹⁴*

9. De symboliek van het Groene en een theologie van groeien en bloeien¹⁵

**Hildegard sterft in 1179; ze wordt in 2012 heilig verklaard en uitgeroepen tot kerklerares. Ons kan
inspireren: de symboliek van het Groene en een theologie van het bloeien (visioen van de eindtijd)**

Het Groene, de groenende levenskracht, de levensenergie doorheen haar werk:

*God sprak en de moederlijke aarde droeg het Groene van de kruiden, die hun zaad in zich dragen, uit.
En zo sprak God en de bomen met hun vruchten, met daarin het zaad om zich opnieuw voort te
planten, begonnen te Groenen.¹⁶*

De groenkracht van de vruchten zal in hem [de mens] ontspruiten, opdat het licht worde in zijn ziel.¹⁷

Nieuw leven bloeit op uit de moederschoot.¹⁸

*In zijn jonge en rijpe jaren bloeit de mens op tot hij in zijn rippere levensjaren tot volle bloei komt om
dan als bejaarde te verwelken. Dit is voor hem te vergelijken met de aarde die in de zomer in bloei*

¹⁴ Das Buch vom Wirken Gottes, III, V, 357-359; 362-364.

¹⁵ ¹⁵ Hanna Strack gaat het gebruik van het begrip na in haar artikel: Viriditas bei Hildegard von Bingen und ihre Bedeutung für eine Theologie des Blühens, zie: www.hanna-strack.de/wp/wp-content/uploads/2011/05/VIRIDITASAufsatz.pdf; ik zal me verder o.m. laten leiden door dit artikel.

¹⁶ Naar Strack, Welt und Mensch, 217

¹⁷ Naar Strack, Welt und Mensch, 210

¹⁸ Strack merkt op dat Hildegard uitdrukkelijk de tijd, die de mens voor zijn geboorte doormaakt in de moederschoot, mee opneemt in haar denken. De moederschoot is de eerste thuis van de mens. Het Groene als levensprincipe is werkzaam van in het embryo.

Hanna Strack wil die gedachten meenemen in een theologie van groeien, groenen, bloeien en vrucht dragen en wil ook een positief licht werpen op de moederschoot en het lichaam van de vrouw.

*staat door het Groene, om nadien in de winter koud en bleek te worden. In de winter verdwijnen het Groene, het bloeien en de vruchten. Zo vergaat het ook de mens in het sterven ...*¹⁹

*De ziel is de groenkracht van het lichaam, de ziel werkt door middel van het lichaam en het lichaam door middel van de ziel, dat is het hele zijn van de mens.*²⁰

*“... waar iets dor is, laat het groenen...”*²¹

*Nu zijn alle winden vol van de stank van rottend loof en de lucht spuwt vuil uit zodat de mensen hun mond niet eens goed durven te openen. Ook is de groenende levenskracht verwelkt door de goddeloze waanzin van de verblinde mensenzielen. De elementen roepen hierover zelfs God aan: En ik hoorde hoe de elementen van de wereld zich met een wilde schreeuw wendden tot de man Gods. En zij riepen: „Wij kunnen niet meer bewegen of onze natuurlijke weg voltooien, want de mensen keren ons als in een rad om, van onder boven. Wij, de elementen, lucht en water, stinken al als de pest en sterven van verlangen naar een rechtvaardige schikking.”*²²

*In de heerlijkheid zag ik als in een spiegel een luchtlaag die veel helderder was dan het schoonste water. Zij zond stralen uit, sterker dan de stralen van de zon, en zij bewoog in de wind en droeg alle groenkracht van de kruiden en bloemen van het paradijs en van de aarde in zich, vol van de geur van alle groene leven, zoals ook de zomer de allerzoetste geur van kruiden en bloemen draagt. ...*²³

*De Zoon tot zijn Vader over het verloop van de geschiedenis: In het begin groenden (viruerunt) alle schepselen, in de middelste tijd bloeiden de bloemen, dan verzwoond de groenende levenskracht.*²⁴ ...
*Maar denk eraan dat de volheid van de oorsprong niet verwelken mag.*²⁵

*Voor de zondvloed was de groenkracht van de aarde zo groot dat ze haar vruchten kon voortbrengen zonder het werk van mensenhanden. ... Na de zondvloed gingen de bloemen opnieuw bloeien met nieuw sap en alle kiemkracht maar op een andere manier als voordien, omdat de aarde van de vochtigheid van de aarde en de gloed van de zon kookte. En zoals er meer bloesems en vruchten waren als voorheen, zo groeide ook in de mensen de wijsheid van de Heilige Geest, tot de ster kwam die wees naar de koning der koningen... In de ster openbaarde de Heilige Geest het werk dat hij in de schoot van de heilige jonkvrouw had volbracht.*²⁶

Daarom wordt deze tijd, die van deugd tot deugd opsteeg, de mannelijke tijd genoemd en ze duurde vele jaren onder sterke daadkrachtige leiding voort. Daarna verloor de groenende levenskracht in sterkte en veranderde in vrouwelijke zwakte, doordat ze de gerechtigheid naast zich neerlegde en aan de dwaze levenswijze van mensen ondergeschikt maakte.

*In die tijd verwelkte de groenkracht van de deugden, en alle gerechtigheid was de ondergang nabij. Ook nam de groenende levenskracht van de aarde in al van haar kiemen af, omdat de bovenste luchtlaag was veranderd in een samenstelling die niet meer overeenkwam met hoe zij was bedoeld. De zomer kreeg nu een koude die aan haar tegengesteld was en de winter een warmte die niet met hem overeenkwam. En op de aarde heerste zo grote droogte of zo grote natheid... die Gods zoon ... had geduid met de Dag van het Oordeel.*²⁷

¹⁹ Naar Strack, Welt und Mensch, 136f

²⁰ Heilkunde S. 303.

²¹ Betz 91, HK 290.

²² Naar Betz, 141. Der Mensch in der Verantwortung (Liber vitae meritorum), 133.

²³ Betz 145, Liber vitae meritorum, Mensch in der Verantwortung, 283.

²⁴ Welt und Mensch, 287, Das Buch vom Wirken Gottes, 348.

²⁵ Welt und Mensch, 287; Das Buch vom Wirken Gottes, 349.

²⁶ Welt und Mensch, 287-288; Das Buch vom Wirken Gottes, 349.

²⁷ Welt und Mensch, 287; Das Buch vom Wirken Gottes, 348.

Hildegard spreekt ook van de vredestijd, waarin de aarde *van groenkracht en vruchtbaarheid overlopen*:

*In deze dagen zullen lieflijke wolken
met milde lucht
de aarde beroeren
en haar doen overlopen
van groenkracht en vruchtbaarheid. (...)*

*Ook de vorsten...
Zullen alle wapens verbieden,
Die gemaakt zijn om de mensen te doden,
zullen zij verbieden.*

*Enkel ijzeren werktuigen,
Waarmee ze de aarde zullen bewerken,
En die de mensen nodig hebben,
zullen zij toestaan(...)*

*En zoals de wolken dan goede en milde regen
Zenden zodat vruchten ontkiemen,
Zo zal de Heilige Geest de dauw van zijn genade
Samen met de gave van de profetie, de wijsheid en de heiligheid
Over het volk neergieten.*

*Het zal dan zo lijken,
Alsof het een andere goede levenswandel heeft gekregen.*

*Want de oude wet was nog slechts een afschaduw van het geestelijke leven,
Omdat het nog helemaal getekend was door de schepselen,
Zoals men in de winter nog helemaal niet de vrucht ziet,
Omdat ze nog in de aarde sluimert en nog niet gevormd is.*

*Deze oude wet kende nog geen zomer, omdat de
Zoon van God nog niet verschenen was.
Maar door zijn komst werd de wet
Verandert in geestelijke zin.
Ze openbaart in de geboden van het evangelie
De vruchten van het eeuwige leven,
Zoals ook de zomer bloesems en vruchten voortbrengt.
In die dagen zal uit Gods kracht
de ware zomer heersen,
uit Gods kracht,
omdat dan alles in de waarheid staat:
de priesters en de monniken, de jonkvrouwen,
... en de overige standen zullen in rechtschapenheid leven,
Omdat ze rechtvaardig en goed leven
En elke hoge positie en elke overvloed aan rijkdom naast zich leggen.
Want zoals door het evenwicht van wolken en lucht
De noodzakelijke vruchten voortgebracht worden,
Zo zal ook het geestelijke leven ontkiemen
En door Gods genade openbaar worden gemaakt.
De profetieën zullen worden vervuld,
de wijsheid zal aantrekkelijk en krachtig zijn en
alle gelovigen zullen zichzelf*

*als in een spiegel beschouwen.*²⁸

Ook in **Maria** komt alles tot bloei.

In het visioen over de wijsheid, Sofia, wordt gezegd dat *toen hemel en aarde er nog niet waren, God al wees op het Groene van de loot die zou ontspruiten.*

Hildegard noemt in Lied 71²⁹ Maria de allergroenste loot, viridissima virga.

10. De muziek der sferen

Het Marialied O viridissima virga ave wordt als een van de meesterwerken van Hildegard von Bingen beschouwd. Hildegard heeft overigens een muzikaal oeuvre nagelaten dat uniek is voor haar tijd zowel kwalitatief als kwantitatief. Haar hemelse muziek, gebaseerd op de harmonie der sferen, kan ons nog altijd boeien.

O viridissima virga ave

Que in ventoso flabro sciscitationis
Sanctorum prodisti

O greenst branch hail
you who came forth in the windy breeze
of the questioning of saints

O allergroenste twijg, gegroet,
Jij komt met het waaien van de wind en het smeken van de heiligen (?)

Cum venit tempus
Quod tu floruisti in ramis tuis
Ave ave fuit tibi
Quia calor solis in te sudavit
sicut odor balsami

when the time came
that you blossomed in your branches
hail hail was to you
as the heat of the sun secreted in you
like the scent of balsam

De tijd is gekomen dat uw takken in bloei staan, gegroet, gegroet, zij u, want de warmte van de zon heeft zich in u verspreid als de geur van balsem.

Nam in te foruit pulcher flos
Qui odorem dedit
Omnibus aromatibus
que arida erant

for in you blossomed the beautiful flower
that gave fragrance
to all aromas
which had dreid out

Want in u bloeide de mooie bloem³⁰ op. Zij schonk haar parfum aan alle kruiden, die dor waren.

Et illa apparuerunt omnia
In viriditate plena

And all these things appeared
fulfilled in greenness

Nu komen ze allemaal tevoorschijn in het volle Groen.

Unde celi dederunt rorem super gramen
et omnis terra leta facta est
quoniam viscera ipsius frumentum
Protulerunt et quoniam volcres celi
nidos in ipsa habuerunt

And so the skies rained dew on the grass
and the whole earth exalted
because her womb brought forth wheat
and because the birds of heaven
but their nests in her

²⁸ Welt und Mensch S. 300-301; Das Buch vom Wirken Gottes, 368-369.

²⁹ CD O nobilissima viriditas, Nr. 5, van Stevie Wishart.

³⁰ Christus, zie Strack.

De hemel schonk zijn dauw aan het gras en heel de aarde barste uit in vreugde, want haar schoot bracht koren voort en de vogels van de hemel bouwden hun nest in haar.

Deinde facta est esca hominibus
Et gaudium magnum epulantium

Then a banquet was made for mankind
and a great joy among the banqueters

Zo maakte ze voedsel voor de mensen en groot was de vreugde van de disgenoten.

Unde o suavis Virgo
In te non deficit ullum gaudium

hence a sweet virgin
no joy ever lacked in you

En zo, zachte Jonkvrouw, ontbreekt u geen enkele vreugde.

(Hec omnia Eva contempisit
Nunc autem laus sit Altissimo

But Eve despised all these things
Now then praise be o the Highest)

(Zie hier alles wat Eva verwierp.
Maar nu, lof zij de allerhoogste.)

Met zoete groenkracht zond de grootheid van de Vader het Woord in de schoot van de Maagd...³¹

Maria is bij uitstek de vertegenwoordiger van de groene levenskracht, de allergroenste, groenende twijg³², de zeer groene twijg³³. Zij groent en bloeit...³⁴

³¹ In een brief van Hildegard aan Bernardus van Clairvaux, geciteerd door Wilmink, 53.

³² Lied 10.

³³ Lied 71.

³⁴ Lied 13.